

Kanalbyggeriet tømte Vårst Sø

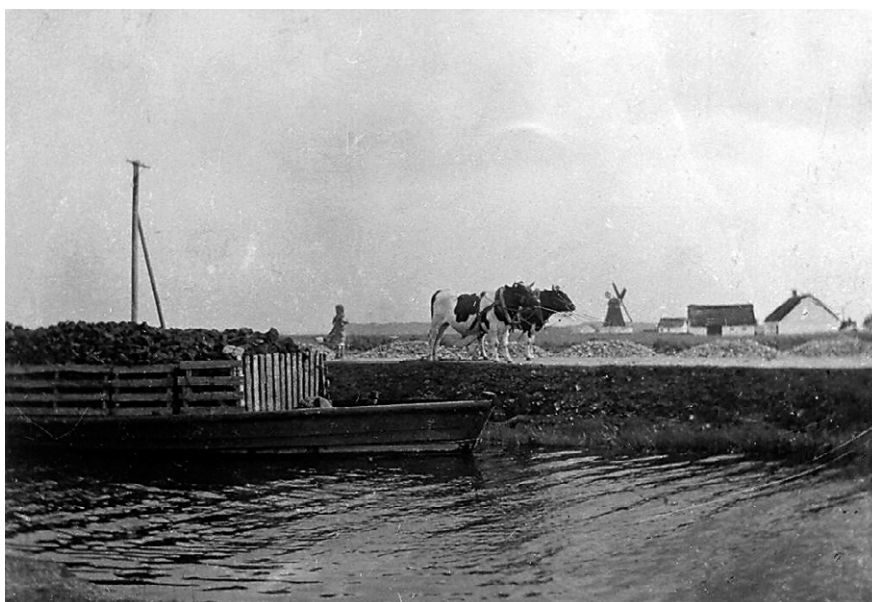
»Jeg iler med at melde Deres Excellence, at jeg nu har overstået al min angst for Vårst Sø, da den i onsdags og i går er udløben, og alt er gået godt og uden skade.«

Underdanigst underskrevet A. Møller, Gudumlund, den 14. maj 1802.

Justitsråd Andreas Møller (1756-1809) var godsforvalter på Gudumlund Gods, og de citerede brevlinjer var stilet til godsets ejer, grev Ernst Heinrich von Schimmelmann.

Møller havde lagt sidste hånd på Gudumlund Kanal, der blev gravet i 1777-1802, dels for at udrette Lindenberg Å og skabe bedre afvanding af de store kærrområder langs åen, dels for at skaffe drivkraft fra vandmøller ved kanalen. Endelig tjente de nyanlagte kanaler også som effektive vandveje, hvor fragtpramme kunne bringe varer og især tørv i større mængder ud fra egnen og op til Limfjorden.

Den 14. maj 1802 var Vårst Sø blevet tømt (»udløben«) ved hjælp af det nygravede kanalsystem. Alene ved hjælp af denne ene kanal, der blev gravet helt ind til Vildmosen, blev det muligt at udtørre flere tusinder hektar enge. Tidligere havde disse våde arealer været utilgængelige, men nu

Den 17 alen (10,5 meter) brede tørvekanal fra 1802 gjorde det muligt at transportere store mængder tørv ud fra Vildmosen. Studepand trak prammene, der var læsset med tørv, som her på Gudumholm Kanal i 1919. Kanalerne blev anlagt for at skaffe vandkraft og som transportveje af hensyn til Gudumlunds Fabrik, men de fik også stor betydning for afvandingen af de lavliggende jorder op til Vildmosen. Foto: Lokalhistorisk Forening for Sejlflod Kommune.

kunne de inddrages til græsning og høslæt.

Det var også for at fremme denne afvanding af ådalen, at selve Vårst Sø blev tørlagt. Den skønnes at have været på mindst 10 hektar. I årene 1799-1802

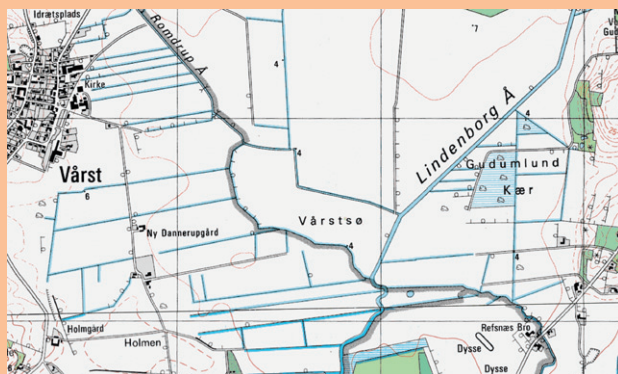
blev der gravet 3,3 km kanaler alene for at tømme søen. Den endelige tørlægning var dog først fuldbragt i 1863, efter at vandstanden to år tidligere var blevet sænket yderligere i Lindenberg Å, så der kunne drænes endnu dybere.

Vårst Sø

Oprindelig hedemosesø på ca. 10 ha. Tørlagt 1801-1803 i forbindelse med anlæg af Gudumlund Kanal. Fuldstændig tørlagt i 1863. Omfattende tørvgravning i området, men idag kultiveret og i omdrift. Det gamle kort er fra 1880, mens det nye er fra 2000.

Ålborg Kommune.

Koordinater: 6310371, 565474.

Schimmelmann, der ejede Lindenberg Gods og hele Lille Vildmose, som han havde arvet efter sin far, fortsatte udbygningen af fabrikskomplekset med et teglværk, et glasværk, derefter saltværk, sæbesyderi, kemisk fabrik samt pottemagerværksted og en fajancefabrik.

Men fabrikskonglomeratet havde kun kortvarig succes. Trods udstrakt statsstøtte og andre økonomiske fordele måtte de fleste af anlæggene ophøre med at producere allerede omkring 1813, da statsbankerotten slog bunden ud af den danske konges husholdningskasse.

Skiftende tyske bestyrere formåede ikke at hindre Gudumlunds fortsatte forfald. Først da godsforvalter Fangel og senere hans svigersøn, forpagter Chr. Brønnum, kom til i sidste halvdel af 1800-tallet, blev kursen ændret. Under Fangel og Brønnum blev Gudumlund atter løftet op som en yderst veldreven del af Lindenberg Gods. Brønnum udviklede sig til en fremragende storlandbruger, og han karakteriseres også som sognekonge i ordets bedste forstand. I 1895 publicerede han Gudumlunds historie; se nedenfor i kildelisten.

Fremtid som gyllelandbrug

Ikke mindst under de to verdenskrige har der været omfattende tørvegravning i de fugtige enge mellem landsbyen Vårst og Gudumlund.

I vore dage har den udtørrede Vårst Sø funktion som et vandlidende jordbrugsområde af marginal kvalitet. Masser af østerskaller i pløjelaget vidner om en fjern fortid som marint lavvand, mens intensiv korndyrkning – og ikke mindst lugten – vidner om en nutid som gyllelandbrug.

Henover den udtørrede sø løber en højspændingstracé.

I september 2005 lå landskabet hen som en åben ådal med vekslende markblokke, adskilt med tynde, levende hegn. Her voksede der græs, wraphø, lidt korn samt større brakarealer med dueurt, nælder og tidsler. Ved åen, der er inddiget af de oprensede fyldmaterialer, stod en fiskehejre

Jordbunden i den gamle Vårst Sø er moseagtig med et højt indhold af organiske stoffer. Der ligger meget store mængder af CO₂ bundet i disse humusholdige jorder, som med fordel kunne lades urørte. Derved ville der undgås ganske betydelige udslip af drivhusgas.

vagt, og på en pæl overfor pumpehuset sad en musvåge. Som man kan se på billedet på den modstående side, så står vandet højt på markerne, faktisk i niveau med vandstanden i åen.

I april 2009 var stort set alle enge pløjet op og tilsået med korn, uanset de mange fugtige pletter og den høje grundvandsstand. Efter ophævelsen af landbrugets tvungne brakpligt fra januar 2008 er det meste af området angiveligt blevet nydrænet.

Ved det seneste besøg fløj to ravne lavt over markerne, hvor en lille håndfuld sjaggere holdt hvil.

Ellers herskede stilheden.

KILDER

Andersen, Lise: Lille Vildmose – en kulturhistorisk oversigt. Pilotprojekt Lille Vildmose Nationalpark, 2004.

Brogaard, Jan: Fra Ægypten til Himmerland – et sjældent gravminde på Gudum kirkegård. Sognebladet for Gudum, Gudumlund og Lillevorde. Forår 2009.

Brønnum, Chr.: Fabriksanlægene ved Gudumlund. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi. 2. række. IV. Bind. Det jydsk historisk-topografiske Selskab. Ålborg. 1893-95.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 24. sept. 2005 og 1. april 2009 (foto).

Thrane, Henning L. & Christian L.: Gudumlund. Lokalthistorisk Forening for Sejflod Kommune. Nr. 32, 2008.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Vårst, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 12 fuglearter (og racer), som er registreret fra landsbyen Vårst, pr. 24. juli 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Rød Glente	(3/3)	Agerhøne	(1/5)	Tyrkerdue	(1/9)	Sjagger	(1/8)
Blå Kærhøg	(1/1)	Vagtel	(3/4)	Skovhornugle	(1/1)	Grå Fluesnapper	(1/1)
Rødhøne	(1/1)	Engsnarre	(1/1)	Rødstjert	(2/2)	Ravn	(1/2)

Herunder ses en oversigt over de 2 andre dyr (end fugle), som er registreret fra Vårst pr. 24. juli 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Hare	(1/1)	Ræv	(1/1)
------	-------	-----	-------